

İLKÖĞRETİM HAYAT BİLGİSİ PROGRAMINDA ÇEVRE EĞİTİMİ*

Mehmet BAHAR **
Eda ERDAŞ ***
Ruhan ÖZEL ****

ÖZET

Bireylerin çevre bilinç düzeylerinin geliştirilmesi nitelikli bir çevre eğitimiyle mümkündür. Çevre eğitimi, çevre okuryazarı bireylerden oluşan nitelikli bir toplumun gelişimini amaçlayan disiplinler arası bir yaklaşımdır. Bu çalışmada, 1998 ve 2005 yıllarında uygulamaya konulan Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarının çevre okuryazarlığının boyutları açısından analiz edilerek karşılaştırılması ve çevre okuryazarlığının hangi boyutuna ne düzeyde vurgu yapıldığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Analiz sonuçları çevre okuryazarlığının boyutları bağlamında, her iki öğretim programında da bilişsel düzeydeki kazanımlara diğer alanlardaki (duyuşsal ve psikomotor) kazanımlara göre daha çok vurgu yapıldığını, 1998 öğretim programına göre 2005 öğretim programında bilişsel düzeyden duyuşsal ve psikomotor düzeylere doğru bir kaymanın olduğu ve kazanımların çevre okuryazarlığı boyutlarını daha fazla kapsadığını göstermiştir. Araştırma sonuçlarının, Hayat Bilgisi dersi öğretim programları kapsamındaki yenileme çalışmalarına ve programın uygulayıcıları olan öğretmenlere önemli bilgiler sağlayacağına inanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hayat Bilgisi dersi öğretim programı, çevre eğitimi, çevre okuryazarlığı

ENVIRONMENTAL EDUCATION IN PRIMARY LIFE SCIENCE PROGRAM

ABSTRACT

It's possible to increase the level of individuals' environmental awareness through qualified environment education. Environmental education is an interdisciplinary approach that aims to develop a qualified society that consists of environmentally literate people. This study aims to analyze the Life Science Curriculum implemented in 1998 and 2005 with regard to environmental literacy level and to determine the levels and dimensions of the environmental literacy. Content analysis which is a qualitative research technique is used in this study. The results show that in terms of the dimension of environmental education in both curricula, more emphasis is placed upon cognitive gains than other gains (affective and psychomotor gains), that in the 2005 curriculum, a tendency towards affective and psychomotor gains is observed when compared with the 1998 curriculum, and that the gains are comprehensive in terms of environmental literacy dimensions. It is believed that the results of this study will provide valuable information to the curriculum revision studies of the Life Science Program and to the instructors implementing this course.

Keywords: Life Science curriculum, environmental education, environmental literacy

---

* Bu çalışmanın bir kısmı X. Ulusal Fen ve Matematik Eğitimi Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

** Prof. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, bahar_m@ibu.edu.tr

*** Öğr. Gör., Kastamonu Üniversitesi, eerdas@kastamonu.edu.tr

**** Öğr. Gör., Kocaeli Üniversitesi, ruhan.ozel@kocaeli.edu.tr

1. GİRİŞ

Çevre eğitimi; çevre ile ilgili konularda bilinçli, mevcut çevre problemlerinin çözümüne katkı sağlayacak ve yenilerinin oluşumunu engelleyebilecek bilgi, beceri, tutum, kişisel ve toplumsal görev ve sorumluluklara sahip bir nüfus geliştirme amacı olan ve yaşam boyu süren disiplinler arası bir yaklaşımdır (Moseley, 2000).

1978 yılında yapılan Tiflis konferansında çevre eğitiminin temel amacı, çevre okuryazarı bireyler yetiştirmek olarak belirlenmiştir. Çevre okuryazarı bir birey, kendi bilgilerinin davranışa dönüştürebilecek değer, tutum ve becerilere sahip kişiler olarak tanımlanmaktadır (Goldman, Yavetz ve Pe'er, 2006). Çevre okuryazarlığının 4 temel unsuru vardır; bilgi, beceri, duyuşsal eğilimler ve davranış (Hsu, 1997; Kışoğlu, Gürbüz, Sülün ve Erkol, 2010). Çevre okuryazarlığı ile ilgili yapılan çalışmalarda kullanılan en güncel çevre okuryazarlığı modeli, 1995 yılında Simmons tarafından geliştirilen 7 boyutlu modeldir. Bu boyutlar; duyuş, ekoloji bilgisi, sosyo-politik bilgi, çevre sorunları bilgisi, bilişsel beceriler, çevreye yönelik sorumlu davranışların ek tanımlayıcıları ve çevreye yönelik sorumlu davranışlardır. Simmons bu alt boyutları şu şekilde tanımlamaktadır:

Duyuş : Bireyleri çevrenin korunması ve sorunların çözümüne ilişkin sorumlu davranışlar gösterme konusunda harekete geçiren içsel faktörler. Çevre duyarlılığı, çevreye yönelik tutumlar, ahlaki değerler, istekli oluş vb gibi duyuşsal özellikler.

Ekoloji bilgisi : Temel ekolojik kavramlar (tür, popülasyon, biyotik ve abiyotik faktörler, ekolojik niş...) bilgisi. Ayrıca, ekoloji bilgisi sosyal sistemlerin doğal sistemler üzerindeki etkisini ve doğal sistemlerin nasıl çalıştığının bilme ve anlama ile ilgilidir.

Sosyo-politik bilgi : Çeşitli kültürlerin çevre değerleri, politik sistemleri ve inançları arasındaki ilişkilerin kavranması. Sosyo-politik bilgi, ekolojik açıdan insanların kültürel faaliyetlerinin (örn. din, ekonomik, politik, sosyal ve diğer) çevreyi nasıl etkilediğinin kavranmasını da içermektedir.

Çevre sorunları bilgisi : İnsanın çevre ile etkileşimi sonucu ortaya çıkan çevre problemi ve sorunlarını bilme ve anlama; farklı çevre problemi / sorunlarının neden ve sonuçlarını bilme anlama; Ayrıca, sorunların alternatif çözümlerinin bilgisini de içermektedir.

Bilişsel beceriler : Çevre problemleri / sorunları ile ilgili bilginin analizi, sentezi ve değerlendirilmesi, bireysel değerler ve kanıtlar ışığında çevre problemini / sorununu değerlendirebilmek için gerekli yetenekleri içermektedir. Ayrıca bilişsel beceriler, uygun eylem stratejisinin seçimi ve eylem planının oluşturulması, değerlendirilmesi ve uygulanması için gerekli yetenekleri de içermektedir.

Çevreye yönelik sorumlu davranışları belirleyici ek öğeler : Çevre problemlerinin / sorunlarının önlenmesi ve çözümüne yönelik faaliyetlerde bireyin yapabilme konusunda kendini yeterli görmesi (kontrol odağı) ve bu faaliyetlerde kendini sorumlu hissetmesi (bireysel sorumluluk) ile ilgilidir.

Çevreye yönelik sorumlu davranışlar : Çevre problemlerinin / sorunlarının önlenmesini ve çözümünü amaçlayan eylemlere aktif ve uygun katılımı içermektedir. Çevreye yönelik sorumlu davranışların kategorileri; ikna, ekonomik ve tüketici davranışı, fiziksel davranış, politik davranış ve legal (yasal) davranıştır (Aktarma: Erdoğan, Bahar ve Uşak, 2012; Volk ve McBeth, 1997; Weiser, 2001).

Babulski, Gannet, Myers, Peppel ve Williams, 1999 yılında yaptıkları standartlar çalışmasında bu boyutları 36 alt boyutta tanımlamışlardır. Bu alt boyutlar, daha sonra yapılan çalışmalarla (Erdoğan, Marcinkowski ve Ok, 2009; Erdoğan, Kostova ve Marcinkowski, 2009) güncellenmiş ve alt boyutların sayısı 41 olarak belirlenmiştir (Erdoğan, Bahar ve Uşak, 2012).

Tablo 1.

Çevre okuryazarlığının boyutları, kategorileri ve alt kategorileri*

Boyutlar	Kategoriler	Alt Kategoriler
A. Bilgi	Ekoloji Bilgisi	Türler ve popülasyon Çevre ve habitatlar Kommüniteler ve etkileşim Abiyotik faktörler ve madde döngüleri Ekosistemler ve biyomlar Doğal ve sosyal sistemler Fiziksel ve biyolojik tarih (doğa tarihi)
	Çevre Problemleri ve Sorunları Bilgisi	Risk, toksikoloji ve sağlık Biyo-fiziksel problemler Problemlerin nedenleri Sosyo-politik sorunlar Sorunların nedenleri Problem ve sorunların sonuçları Doğal felaketler Alternatif çözümler ve eylemler
	Sosyo – Politik – Ekonomik Bilgi	Kültürel değerler ve etkinlikler Ekonomik değerler ve etkinlikler Toplumsal ve sosyal sistemler Devlet ve politik sistem Coğrafik örüntüler Vatandaşlık katılımı
B. Beceri	Bilişsel Beceriler	Problem ve sorun inceleme becerisi Sorun analizi becerisi Değişken belirleme ve araştırma sorusu yazma becerisi Veri toplama becerisi Veri analiz becerisi Eylem becerileri
C. Duyuş	Duyuşsal Eğilimler (Duyuş ve Çevreye Yönelik Sorumlu Davranışları Belirleyici Ek Öğeler)	Merak Çevresel takdir ve duyarlılık Çevreye yönelik tutumlar Çevreye yönelik değerler / Değer verme Etik ve moral muhakeme / sorgulama Öz yeterlik / kontrol odakları (iç ve dış) Bireysel sorumluluk Gönüllülük / istekli oluş
D. Davranış	Çevreye Yönelik Sorumlu Davranışlar	Fiziksel koruma davranışı Ekonomik ve tüketici davranışı Bireysel ve genel ikna davranışı Yönetim ve politik davranış Yasal davranış Diğer eylemler

* Erdoğan, Kostova ve Marcinkowski, (2009) ve Erdoğan, Marcinkowski ve Ok (2009)'dan Türkçe'ye çevrilmiştir

Çevre eğitimi çocuklar için öncelikle ailede başlamakta ve okullarda devam etmektedir. Çocuklar vakitlerinin çoğunu okulda geçirdikleri için okulun bu husustaki önemi büyüktür. Bu amaçla okullardaki mevcut öğretim programları çevre eğitimi bağlamında iyi değerlendirilmelidir.

Hayat Bilgisi dersi çocukları değişen toplum yaşamına hazırlamakta, bilginin ve eğitimin önemimin arttığı bu çağda çağın gereklerine uygun davranışları geliştirmede çocuklar için ilk temelleri atmaktadır (Güven, 2010). Dolayısıyla kalıcı bir çevre eğitimi için; çevre ile ilgili kavram ve kazanımların, Hayat Bilgisi öğretim programındaki yerinin belirlenmesi ve bu bağlamda yapılacak öneriler önem arz etmektedir. Bu araştırmada 1998 ve 2005 yıllarında uygulamaya konulan Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarının çevre okuryazarlığının boyutları açısından analiz edilerek karşılaştırılması amaçlanmıştır. Her iki programda, çevre eğitiminin temel amacı olan çevre okuryazarlığının hangi boyutuna ne düzeyde vurgu yapıldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarının, Hayat bilgisi dersi öğretim programları kapsamındaki revizyon çalışmalarına ve programın uygulayıcıları olan öğretmenlere önemli bilgiler sağlayacağına inanılmaktadır.

2. YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik çözümlemesi tekniği kullanılmıştır. İçerik çözümlemesi tekniği, yazılı veya görsel doküman içerisinde neyin var olduğu ve olmadığı konusunda araştırmacıya yön göstermektedir (Patton, 2002). Araştırmada çevre ile ilgili konu, kavram ve kazanımların analizini gerçekleştirmek amacı ile 1998 ve 2005 yıllarında düzenlenen Hayat Bilgisi Dersi öğretim programları kullanılmıştır. Öğretim programlarının analizinde daha önceki araştırmalarda (Erdoğan, Kostova ve ark., 2009; Erdoğan, Marcinkowski ve ark., 2009; Erdoğan, Coşkun ve Uşak, 2011; Erdoğan vd., 2012) kullanılan çevre okuryazarlığının kategorileri ve alt kategorileri kullanılmıştır (Tablo 1).

Analizin ilk aşamasında 1998 ve 2005 programlarından çevre eğitimi ile ilgili konu, kavram ve kazanımlar belirlenerek ve kaydedilmiştir. İkinci aşamada, belirlenen kazanımlar çevre okuryazarlığının boyutlarına göre analiz edilerek gruplanmış ve 41 alt kategori ile eşleştirilmiştir. Kazanımlar ile çevre okuryazarlığı alt kategorilerinin doğru eşleşip eşleşmediği ile ilgili bir çevre eğitimi ve bir program geliştirme uzmanından görüş alınmıştır. Son aşamada ise gruplanan kazanımlar bir araya getirilerek tablolar halinde sunulmuştur. Her bir öğretim programının analizinde, konuların ünitelere göre dağılımları belirtilmiş ve her bir üniteye yer alan kazanımların ilişkili olduğu çevre okuryazarlığı boyutu tablo halinde gösterilmiştir. Ayrıca kazanım ifadesinin sonuna, çevre okuryazarlığının hangi alt kategorisi ile ilişkili olduğu parantez içinde yazılmıştır (EK A, EK B).

3. BULGULAR

1998 programındaki hedefler ve davranışlar incelendiğinde, bunların Hayat Bilgisi dersinin genel hedefleri arasında yer alan yaratıcı ve eleştirel düşünme, çevreyi koruma, dayanışma ve işbirliği alışkanlığı geliştirme gibi özellikleri geliştirme açısından bilgi ve kavrama gibi başlangıç düzeyindeki davranışlarla sınırlı kaldığı gözlenmiştir (Özden,

2006). Program davranışçı program geliştirme ilkelerine göre hazırlanmıştır. Ünite yaklaşımının benimsenmiş olması sebebiyle çeşitli disiplinler ve ara disiplinlerle doğrudan bağlantı kurulmamıştır.

2005 programında; programın konu merkezli değil, çocuk merkezli olduğunun, bireysel farklılıkların göz önüne alındığının, öğrencinin ihtiyacı olan ve yenilenen bilgiyi öğrencinin yapılandırmasının öneminin, olguların bütüncül ve tematik bir yaklaşımla ele alınmasının önemi üzerinde durulmuştur. Çevre konu, kavram ve kazanımların tüm sınıf düzeylerinde yer alması ile birlikte konu çeşitliliğinin eski öğretim programlarına (MEB, 1998) göre daha zengin olduğu söylenebilir (TTKB, 2009). Toplam kazanım sayısı 2005 programında azaltılmış olmasına rağmen, çevre ile ilgili kazanım sayısının programlardaki oranları hemen hemen aynıdır (Tablo 2).

Tablo 2.

1998 1-3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Programı İle 2005 1-3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Programının Karşılaştırılması

Çevre Okuryazarlığı Boyutları							
Program	Kazanım Sayısı	Çevre İle İlgili Kazanım Sayısı	Bilgi	Beceri	Duyuş	Davranış	Kapsadığı Çevre Okuryazarlığı Alt Kategori Sayısı
1998	1047	130 (%12,4)	100 (%77)	11 (%8,4)	5 (%3,8)	14 (%10,8)	17 (%41,5)
2005	292	36 (%12,3)	17 (%47,2)	4 (%11,1)	8 (%22,2)	7 (%19,4)	19 (%46,3)

Çevre okuryazarlığı boyutları bakımından incelendiğinde; eski programa nazaran 2005 programında bilgi düzeyinden duyuş ve davranış düzeyine doğru bir kaymanın olduğu söylenilebilir. Son programda bilgi boyutundaki kazanım sayısı azaltılmış; beceri, duyuş ve davranış düzeyindeki kazanım sayıları arttırılmıştır. Özellikle duyuş düzeyinde belirgin bir artışın olduğu görülmektedir.

Mevcut kazanım ve davranışlar çevre okuryazarlığı alt kategorileri temel alınarak incelendiğinde 1998 programındaki davranışların, çeşit olarak bu kategorileri daha az kapsadığı düşünülmektedir. 1998 programında aynı alt kategorilerde, çok sayıda davranış mevcuttur. 1998 programındaki çevre ile ilgili davranışlar, temel aldığımız ölçekteki çevre okuryazarlığı alt kategorilerinin %41,5'ini, 2005 programındaki çevre ile ilgili kazanımlar ise bu alt kategorilerin %46,3'ünü kapsadığı görülmektedir (Tablo 2).

Programları sınıf düzeyinde ayrı ayrı kıyaslayacak olursak; 2005 programında çevre ile ilgili kazanım sayılarının oranının 1.sınıf düzeyinde arttığı, 2.sınıf düzeyinde değişmediği, 3. sınıf düzeyinde ise azaldığı söylenilebilir. Yine 2005 programındaki kazanımların çevre okuryazarlığının alt kategorilerini kapsama oranlarına bakıldığında,

1. sınıf düzeyinde arttığı, 2. sınıf düzeyinde oranın azaldığı, 3. sınıf düzeyinde ise yine bir değişimin olmadığı söylenilebilir (Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5).

Tablo 3.

1. Sınıf Düzeyinde 1998 ve 2005 Hayat Bilgisi Dersi Programının Karşılaştırılması

		1998 Programı		2005 Programı	
		Çevre İle İlgili Kazanım Sayısı	Çevre Okuryazarlığı Alt Kategori Sayısı	Çevre İle İlgili Kazanım Sayısı	Çevre Okuryazarlığı Alt Kategori Sayısı
Bilgi	Ekoloji Bilgisi	19	2	2	2
	Çevre Sorunları ve Problemleri Bilgisi	1	1	2	2
	Sosyo-Politik-Ekonomik Bilgi	-	-	1	1
Beceri		-	-	1	1
Duyuş		2	2	4	3
Davranış		5	2	2	1
Toplam		27 (%10)	7 (%17,1)	12 (%14)	10 (%24,4)

Tablo 4.

2. Sınıf Düzeyinde 1998 ve 2005 Hayat Bilgisi Dersi Programının Karşılaştırılması

		1998 Programı		2005 Programı	
		Çevre İle İlgili Kazanım Sayısı	Çevre Okuryazarlığı Alt Kategori Sayısı	Çevre İle İlgili Kazanım Sayısı	Çevre Okuryazarlığı Alt Kategori Sayısı
Bilgi	Ekoloji Bilgisi	10	3	2	2
	Çevre Sorunları ve Problemleri Bilgisi	8	4	3	2
	Sosyo-Politik-Ekonomik Bilgi	10	1	-	-
Beceri		4	1	1	1
Duyuş		-	-	2	1
Davranış		3	1	1	1
Toplam		35 (%9,2)	10 (%24,4)	9 (%9,5)	7 (%17,1)

Tablo 5.*3. Sınıf Düzeyinde 1998 ve 2005 Hayat Bilgisi Dersi Programının Karşılaştırılması*

		1998 Programı		2005 Programı	
		Çevre İle İlgili Kazanım Sayısı	Çevre Okuryazarlığı Alt Kategori Sayısı	Çevre İle İlgili Kazanım Sayısı	Çevre Okuryazarlığı Alt Kategori Sayısı
Bilgi	Ekoloji Bilgisi	30	4	6	4
	Çevre Sorunları ve Problemleri Bilgisi	22	2	1	1
	Sosyo-Politik-Ekonomik Bilgi	-	-	-	-
Beceri		7	2	2	2
Duyuş		3	1	2	2
Davranış		6	2	4	2
Toplam		68 (%17)	11 (%26,8)	15 (%13,5)	11 (%26,8)

Her iki programda da bilişsel beceri boyutunda ve sosyo-politik-ekonomik bilgi alt boyutunda az sayıda kazanım olduğu görülmektedir.

2005 yılı Hayat Bilgisi dersi öğretim programında yer alan çevre ile ilgili kazanımların gerçekleştirilmesine yönelik birçok sınıf içi ve dışı etkinliklere yer verilmiş ve bu etkinlikleri programın uygulayıcıları olan öğretmenlerin kullanmaları önerilmiştir. Tablo 6'da bu etkinliklerin sınıf düzeylerine göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 6.

2005 1-3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Programındaki Çevre Eğitimi İle İlgili Sınıf İçi ve Sınıf Dışı Etkinlikler

Sınıflar	Sınıf İçi Etkinlikler	Sınıf Dışı Etkinlikler
1. Sınıf	- Sınıf Eşyalarından Mektup Var - Doğal Afetler Hakkında - Elektrik Olmasaydı? - Sular Kesildi - Doğal Afetlere Karşı Hazırlıklı Olalım - Bu Hangi Canlı? - Doğal Afetler Çevreyi Nasıl Değiştiriyor? - İnsanlar Çevreyi Nasıl Değiştiriyor? - Bilinçli Tüketelim	-Okulum Tertemiz -Atıkları Değerlendirelim
2. Sınıf	- Fotoğraflar Konuşuyor - Japonya’da Deprem Oldu	-Faturalar -Ağacına Sarıl
3. Sınıf	- Peki Şimdi Ne Olacak? - Kaynaklar Tükenmesin - Yapabileceklerim- Yapamayacaklarım - Beni Tanıdın mı? Ben Hala Suyum - Çevremdeki Canlılar - Yumurtadan Cıvıve, Tohumdan Buğdaya - Birbirine Bağlı	- Çevrem Tertemiz - Güneşi Seven Ayçiçeği - Doğal Afet Araştırması - Daha Temiz Bir Çevre İçin

4. TARTIŞMA

Çevre eğitimi, disiplinler arası bir alan olması sebebiyle Türk Eğitim Sistemi’nde ayrı bir öğretim programı olarak geliştirilmemiş, diğer öğretim programları içerisine entegre edilmiştir. Türkiye’de, 2005–2006 eğitim-öğretim yılında, ilköğretim programları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından revize edilmiştir. İlköğretimde çevre içerikli ünite ve konulara, ağırlıklı olarak fen ve sosyal bilgiler derslerinde yer verilmektedir. Çağın gereklerine uygun davranışları geliştirmede Hayat Bilgisi dersi öğretim programındaki kazanımların, çevre okuryazarlığı bağlamında, diğer kademelerdeki kazanımlar için temel oluşturacak nitelikte olması önemlidir.

1998 İlköğretim Hayat Bilgisi dersi öğretim programı davranışçı program geliştirme ilkelerine göre hazırlanmış ve amacı, “doğrudan gözlenebilen ve ölçülebilen hedefler ve davranışlar” olarak ifade edilmiştir. Programda ünite yaklaşımının benimsenmiş olması sebebiyle çeşitli disiplinler ve ara disiplinlerle doğrudan bağlantı kurulmamıştır. Her ünitenin altında, o ünitenin konusu ile ilgili hedefler ve her birinin altında davranışlar

verilmiştir. 1998 yılında geliştirilen ilköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programı 2005 yılında revize edilmiştir. 2005 programında hedef davranışlar; bireyin doğrudan gözlenebilen davranışları ile birlikte dolaylı olarak gözlenebilen tutumlarını, değerlerini ve becerileri de kapsayan 'kazanımlar' şeklinde ifade edilmiştir (Güven, 2010). 2005 Hayat Bilgisi dersi programında kazanımlar, öğrenme-öğretme durumlarını ve değerlendirme sürecini içerecek biçimde yapılandırılmıştır. Üç öğrenme alanı; birey, toplum ve doğa olarak belirlenmiştir. Bu öğrenme alanlarını kuşatan üç tema belirlenmiştir. Temalarla ilgili olan temel kazanımlar, etkinlik örnekleri ile geliştirilmiş, kişisel niteliklere ve ara disiplinlerle ilişkilendirilmiştir. Program yapılandırıcılık modeli esas alınarak hazırlanmıştır.

1998 ve 2005 yılı Hayat Bilgisi öğretim programlarının çevre okuryazarlığı açısından analiz edildiği bu çalışmada, her iki öğretim programında da bilişsel düzeydeki kazanımlara diğer alanlardaki (duyuşsal ve psikomotor) kazanımlara göre daha çok vurgu yapıldığı görülmüştür. Bilişsel düzeydeki kazanımlar, çevre okuryazarlığının daha çok "ekoloji bilgisi", "çevre problemleri ve sorunları bilgisi" kategorilerinde yer almaktadır. 1998 programında bu daha belirgin bir biçimde görülmektedir.

Acil çözüm bekleyen çevre sorunlarının engellenmesi için birçok uzman, bireysel davranış değişikliklerinin gerçekleştirilmesi gerektiğini dile getirmektedir (Kılınç, Boyes ve Stanisstreet, 2011). Çevre eğitimcileri 1970'li yıllardan itibaren bilgi, tutum ve davranış üzerinde çalışmaktadırlar. İlk zamanlarda araştırmacılar; bilgi arttırıldığında, bilginin direkt davranışa dönüşeceğini düşünmüşler ama zamanla yanıldıklarını fark etmişler ve sadece bilginin yeterli olmadığını görmüşlerdir. Davranış değişikliğini gerçekleştirmek kolay değildir ve insanların davranışları üzerinde bilginin yanı sıra beceri ve tutumların da etkisi vardır. Eğitim bir değişim sürecidir davranış ise bunun sadece bir parçasıdır (Palmer ve Neal, 1996). Öğretim programlarındaki kazanımların çevre okuryazarlığının diğer boyutlarını da kapsayacak şekilde olması önem arz etmektedir.

2005 programı ile ilgili bulgulara bakıldığında, çevre okuryazarlığı ile ilgili kazanımlarda, bilgi düzeyinden duyuş ve davranış düzeyine doğru bir kaymanın olduğu söylenilebilir. Son programda bilgi boyutundaki kazanım sayısı azaltılmış; beceri, duyuş ve davranış düzeyindeki kazanım sayıları arttırılmıştır. Özellikle duyuş düzeyinde belirgin bir artış olduğu söylenilebilir. Duyuş düzeyindeki kazanımlar daha çok "değer" ve "merak/farkındalık yaratma" alt kategorilerinde yer almaktadır. Her iki program içinde bilgi boyutunun "sosyo-ekonomik-politik bilgi" kategorisindeki kazanımların yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Bu durum 2005 fen ve teknoloji dersi öğretim programlarının çevre okuryazarlığı açısından analiz edildiği araştırma bulguları ile de benzerlik göstermektedir (Erdoğan, Kostova ve ark.,2009). Genel olarak bakıldığında; iki programdaki çevre okuryazarlığı ile ilgili kazanımların programdaki toplam kazanıma oranı hemen hemen aynıdır. Ancak mevcut kazanım ve davranışlar çevre okuryazarlığı alt kategorileri temel alınarak incelendiğinde 1998 programındaki davranışların, çeşit olarak bu kategorileri daha az kapsadığı düşünülmektedir. 1998 programındaki çevre ile ilgili davranışlar, temel aldığımız ölçekteki çevre okuryazarlığı alt kategorilerinin %41,5'ini, 2005 programındaki çevre ile ilgili kazanımlar ise bu alt kategorilerin %46,3'ünü kapsadığı görülmektedir. Dolayısı ile 2005 programının 1998

programına göre, çevre okuryazarı bireyler yetiştirme bağlamında daha iyi durumda olduğu söylenebilir.

Çevre konusu ile ilgili yapılan araştırmalar bilgi ve olumlu tutumların, istenik davranışlara dönüşmesinin kısa sürede olmayacağını göstermektedir (Aktarma: Erten, 2005; Frey ve diğ., 1993). Bu nedenle öğrencilere, derslerde öğrendikleri teorik bilgileri, uygulamaya dökabilmeleri için zaman ve fırsatların sunulması önemlidir. 2005 yılı Hayat Bilgisi dersi öğretim programında, 1998 programından farklı olarak çevre ile ilgili kazanımların gerçekleştirilmesine yönelik birçok sınıf içi ve dışı etkinliklere yer verilmiştir. Bu etkinlikler vasıtasıyla öğrencilerde çevreye yönelik farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Analiz sonuçları, çevre okuryazarlığının boyutları bağlamında, her iki öğretim programında da bilişsel düzeydeki kazanımlara diğer alanlardaki (duyuşsal ve psikomotor) kazanımlara göre daha çok vurgu yapıldığını göstermiştir. 1998 öğretim programına göre 2005 öğretim programında bilişsel düzeyden duyuşsal ve psikomotor düzeylere doğru bir kaymanın olduğu ve kazanımların çevre okuryazarlığı boyutlarını daha fazla kapsadığı da tespit edilmiştir. Araştırmamızdan elde ettiğimiz sonuçlara göre her iki programda da çevre okuryazarlığı alt boyutlarını kapsama oranının %50'nin altında olduğu dikkat çekmektedir. Mevcut programın, temel aldığımız çevre okuryazarlığı boyutlarının tamamını kapsayacak şekilde düzenlenmesi önerilebilir. 2005 öğretim programında önerilen çevre eğitimi ile ilgili etkinlikler çoğunlukla sınıf içi etkinlik olarak düzenlenmiştir (Tablo 6). Daha kalıcı bir çevre eğitimi için öğrencinin çevreyle temasının sağlanması önemlidir (Wilson, Kimler ve Krauerhase, 1996; Fishman, 2005; Özdemir ve Uzun, 2006). Bu nedenle etkinliklerin büyük bir kısmının sınıf dışı etkinlik olarak düzenlenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Erdoğan, M., Kostova, Z., & Marcinkowski, T. (2009). Components of environmental literacy in elementary science education curriculum in Bulgaria and Turkey. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 5(1), 15-26.
- Erdoğan, M., Marcinkowski, T., & Ok, A. (2009). Content analysis of selected features of K – 8 environmental education research studies in Turkey, 1997-2007. *Environmental Education Research*, 15(5), 525-548.
- Erdoğan, M., Coşkun, E. ve Uşak, M. (2011). Developing children's environmental literacy through literature: An analysis of 100 basic literary works, *Eğitim Araştırmaları - Eurasian Journal of Educational Research*, 42, 45-62.
- Erdoğan, M., Bahar, M. ve Uşak, M. (2012). 2007 yılında uygulanmaya başlanan lise 9.-12. sınıf biyoloji dersi öğretim programlarında çevre eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3).
- Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 91-100.

- Fishman, L. (2005). The effects of local learning on environmental awareness in children: an empirical investigation. *The Journal of Environmental Education*, 36 (3), 39-50.
- Goldman, D., Yavetz, B., & Pe'er, S. (2006). Environmental literacy in teacher training in Israel: environmental behavior of new students. *The Journal of Environmental Education*, 38(1), 3-22.
- Güven, M. M. (2010). *Türkiye’de ilköğretim hayat bilgisi dersi programı değişiklikler, düzenlemeler, güncellemeler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Hsu, S.J. (1997). *An assessment of environmental literacy and analysis of predictors of responsible environmental behavior held by secondary teachers in hualien county of Taiwan*. Unpublished doctoral dissertation, Graduate School Of The Ohio State University.
- MEB (1998). İlköğretim Hayat Bilgisi Programı: 1,2,3, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB (2005). İlköğretim Hayat Bilgisi Programı: 1,2,3, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- Kışoğlu, M., Gürbüz, H., Sülün, A. ve Erkol, M. (2010). Çevre okuryazarlığı ve çevre okuryazarlığı ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmaların değerlendirilmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2 (3), 772-791.
- Kılınç, A., Boyes, E. and Stanisstreet, M. (2011). “Turkish School Students and Global Warming: Beliefs and Willingness to Act”. *Eurasia Journal of Mathematics Science ve Technology Education*, 7(2), 121-134.
- Moseley, C. (2000). Teaching for environmental literacy. *The Clearing House*, 74(1), 23-24.
- Özdemir, O. ve Uzun, N. (2006). Yeşil sınıf modeline göre yürütülen fen ve doğa etkinliklerinin ana sınıfı öğrencilerinin çevre algılarına etkisi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1(2), 12-20.
- Özden, Y. (2006). *2004 Hayat Bilgisi pilot programının, 1998 Hayat Bilgisi pilot programıyla karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). Thousands Oaks: Sage.
- Palmer, J. & Neal, P. (1996). *The handbook of Environmental Education*. London: Routledge. (Part 1 Setting the scene, pp (3-23).
- Talim ve Terbiye Kurumu Başkanlığı (TTKB) (2009). *Hayat Bilgisi dersi öğretim programı ve kullanma kılavuzu (1,2 ve 3. Sınıflar)*, Ankara.
- Wilson, R.A., Kimler S.J., & Krauerhase, V. (1996). Developing an environmental outdoor space. *Young Children*, 56, 23-29.
- Weiser, B.G. (2001). *The envirothon and its effects on students’ environmental literacy*. A Doctoral dissertation, Faculty of The College of Education, University of Houston.

EK A: 1998 İlköğretim Hayat Bilgisi Programında Yer Alan Davranışların Sınıf Düzeyinde Çevre Okuryazarlığı Boyutlarına Göre Analizi

Tablo A.1.

1. Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Yer Alan Çevre İle İlgili Davranışların Ünitelere ve Çevre Okuryazarlığı Boyutlarına Göre Dağılımı

Çevre Okuryazarlığının Boyutları	Ünite 1. Okula Başlıyorum	Ünite 9. Çevremizdeki Canlılar
A. Bilgi		
1. Ekoloji Bilgisi	.....	<p>9.1.1.Çevresinde gördüğü canlı varlıkların neler olduğunu söyleme /yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.1.2.Sınıfa getirilen veya resmi gösterilen canlı varlıklar arasında hangisinin hayvan olduğunu söyleme/yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.1.3.Sınıfa getirilen veya resmi gösterilen canlı varlıklar arasında hangisinin bitki olduğunu söyleme/yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.1.4.İnsanların çevredeki canlılardan yararlandıklarını söyleme/ yazma. (<i>Komüniteler ve etkileşim</i>)</p> <p>9.2.1.Çevresinde gördüğü hayvanları söyleme /yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.2.2.Levha, slayt, kitap vb. araçlardan gösterilen hayvanların adlarını söyleme/yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.2.3.Adı söylenen hayvanı verilenler arasında seçip, işaretleme. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.2.4.Çevresinde gördüğü bitkilerin adlarını söyleme/yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.2.5.Adı söylenen bitkiye, verilenler arasında seçip işaretleme. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.3.1.Çevresindeki hayvanların nasıl hareket ettiklerini söyleme /yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.3.2.Sınıfa getirilen veya gösterilen yavrunun, hangi hayvanın yavrusu olduğunu seçip işaretleme. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p>

		<p>9.3.3.Adı söylenen hayvanın, dış görünüş özelliğini söyleme /yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.3.4.Dinlediği bir sesin hangi hayvana ait olduğunu söyleme /yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.3.5.Sınıfa getirilen veya resmi gösterilen yuvanın hangi hayvana ait olduğunu söyleme/yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.3.6.Hayvanların yaşantılarını sürdürebilmeleri için nelere ihtiyaç olduğunu söyleme/yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.3.7.Bitkilerin büyümesi için nelere ihtiyaç olduğunu söyleme /yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.3.8.Bitkilerin kök, gövde ve yapraklarını gösterme. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.3.9.Bitkilerin, suyu hangi kısmıyla aldığını söyleme /yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.3.10.Çevresindeki bitkilerin benzerlik ve farklılık-larını söyleme/ yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p>
2. Çevre Problemleri ve Sorunları Bilgisi	.....	9.1.5. Çevresindeki bazı canlılardan gelebilecek zararları söyleme/yazma. (<i>Risk, toksikoloji ve sağlık</i>)
C. Duyuşsal Eğilimler	<p>1.5.2. Sınıfın temiz tu-tulmasında görev alma. (<i>Bireysel sorumluluk</i>)</p> <p>1.5.3. Sınıfı kirletenleri uyarma. (<i>Çevreye yönelik tutumlar</i>)</p>	
D. Çevreye Yönelik Sorumlu Davranışlar	<p>1.5.1.Çöplerin çöp kutusuna atma. (<i>Fiziksel koruma davranışı</i>)</p>	<p>9.1.3.Çevresindeki hayvanlara zarar veren arkadaşlarını kibar bir şekilde uyarma. (<i>Bireysel ve genel ikna davranışı</i>)</p> <p>9.1.4.Çevresindeki bitkilere zarar veren arkadaşlarını kibar bir şekilde uyarma. (<i>Bireysel ve genel ikna davranışı</i>)</p> <p>9.4.1.Çevresindeki hayvanlara zarar verici davranışlarda bulunmama. (<i>Fiziksel koruma davranışı</i>)</p> <p>9.1.2.Çevresindeki bitkilere zarar verici</p>

davra-nışlarda bulunmama. (*Fiziksel koruma davranışı*)

Tablo A.2.

2. Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Yer Alan Çevre İle İlgili Davranışların Ünitelere ve Çevre Okuryazarlığı Boyutlarına Göre Dağılımı

Çevre Okuryazarlığı Boyutları	Ünite 9. Çevremizdeki Canlılar	Ünite 10. Dünya ve Uzay
A. Bilgi		.....
1. Ekoloji Bilgisi	<p>9.1.1.Çevresindeki hayvanların nelerle beslendiklerini söyleme/yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.1.3.Çevresindeki hayvanların nerelerde yaşadıklarını söyleme/yazma. (<i>Çevre ve habitatlar</i>)</p> <p>9.3.1.Çevresinde yetişen bitkilerin adını söyleme. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.3.2.Bitkilerde kök, gövde, dal, yaprak, çiçek ve meyveyi gösterme. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.3.3.Tohum ile bitki arasındaki ilişkiyi söyleme. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.3.4.Bitkilerin hangi kısımlarında besin depolandıklarını söyleme/yazma. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p> <p>9.4.1.Tohumun çimlenmesinde nelere ihtiyaç olduğunu söyleme. (<i>Abiyotik faktörler ve madde döngüleri</i>)</p> <p>9.4.2.Bitkilerin büyümesi için güneş, hava, toprak, suya ihtiyaç olduğunu söyleme. (<i>Abiyotik faktörler ve madde döngüleri</i>)</p> <p>9.4.4.Yağmurun, bitkilerin büyümesine etkisini söyleme. (<i>Abiyotik faktörler, madde döngüleri</i>)</p> <p>9.6.3.Ülkemizde soyu tükenme tehlikesi ile karşı karşıya bulunan hayvanlara örnek verme. (<i>Türler ve popülasyon</i>)</p>	
2. Çevre Problemleri ve Sorunları Bilgisi	<p>9.1.2.Yeterince beslenmeyen hayvanların zayıflayıp hastalanacağını söyleme. (<i>Problemlerin nedenleri</i>)</p> <p>9.4.3.Bitki yeterli su alamaz ise ne olacağını söyleme. (<i>Problem ve sorunların sonuçları</i>)</p> <p>9.4.5.Aşırı yağmurun, bitkilere zarar verdiğini söyleme. (<i>Problemlerin nedenleri</i>)</p> <p>9.6.1.Hayvanları korumamız için neler yapmamız gerektiğini söyleme. (<i>Alternatif çözümler ve eylemler</i>)</p> <p>9.6.2.Bitkileri korumak için neler yapmamız gerektiğini söyleme. (<i>Alternatif çözümler ve eylemler</i>)</p>	<p>10.7.1. Depremin yer sarsıntısı olduğu belirtme. (<i>Doğal felaketler</i>)</p> <p>10.7.2. Depremin sağlam yapılmış binalara, yollara zarar vermediğini, ancak kötü yapılmış binalara ve içerisindeki canlılara zarar verdiğini</p>

<p>3. Sosyo-Ekonomik-Politik Bilgi</p>	<p>9.2.1.Çevremizdeki hayvanlardan hangi besinleri elde ettiğimizi söyleme/yazma. <i>(Ekonomik değerler ve etkinlikler)</i></p> <p>9.2.2.Çevremizdeki hayvanların derisinden neler yapıldığını söyleme/yazma. <i>(Ekonomik değerler ve etkinlikler)</i></p> <p>9.2.3.Çevremizdeki hayvanların yününden neler yapıldığını söyleme/yazma. <i>(Ekonomik değerler ve etkinlikler)</i></p> <p>9.2.4.Çevremizdeki hayvanların gücünden nasıl yararlanıldığını söyleme/yazma. <i>(Ekonomik değerler ve etkinlikler)</i></p> <p>9.2.5.Çevremizdeki hayvanların diğer yararlarına örnekler verme. <i>(Ekonomik değerler ve etk.)</i></p> <p>9.5.1.Çevremizde yiyecek olarak yararlandığımız bitkilerin adını söyleme/yazma. <i>(Ekonomik değerler ve etkinlikler)</i></p> <p>9.5.2.Bu bitkilerin hangi kısımlarının yenildiğini söyleme/yazma. <i>(Ekonomik değerler ve etk.)</i></p> <p>9.5.3.Çevremizde yakacak olarak yararlandığımız bitkilerin adını söyleme. <i>(Ekonomik değerler ve etkinlikler)</i></p> <p>9.5.4.Çevremizde ilaç olarak yararlandığımız bitkilerin adını söyleme. <i>(Ekonomik değerler ve etkinlikler)</i></p> <p>9.5.5.Çevremizde süs olarak yararlandığımız bitkilerin adını söyleme. <i>(Ekonomik değerler ve etkinlikler)</i></p>	<p>belirtme. <i>(Doğal felaketler)</i></p> <p>10.8.5. Deprem yol açacağı değer afetlere örnekler verme. <i>(Doğal felaketler)</i></p> <p>.....</p>
<p>B. Bilişsel Beceriler</p>	<p>.....</p>	<p>10.8.1.Deprem öncesinde yapılması gerekenleri uygulayarak gösterme. <i>(Eylem becerisi)</i></p> <p>10.8.2.Deprem sırasında yapılması gerekenleri uygulayarak gösterme. <i>(Eylem becerisi)</i></p> <p>10.8.3.Depremde enkaz altında kalınması durumunda yapılması gösterme.</p>

		(Eylem becerisi) 10.8.4. Deprem sonrasında yapılması gerekenleri uygulayarak gösterme. (Eylem becerisi)
D. Çevreye Yönelik Sorumlu Davranışlar	9.7.1. Hayvanları bilinçsiz avlamama. (Fiziksel koruma davranışı) 9.7.2. Bazı bitkilere/hayvanlara zarar vermeden tarımsal ilaçlama yapma. (Fiziksel koruma davranışı) 9.7.3. Bitki/hayvanlara zarar verici davranışlarda bulunmama. (Fiziksel koruma davranışı)	.....

Tablo A.3.

3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Yer Alan Çevre İle İlgili Davranışların Ünitelere ve Çevre Okuryazarlığı Boyutlarına Göre Dağılımı

Çevre Okuryazarlığı Boyutları	Ünite 6. Sağlıkli Büyüyelim	Ünite 7. Çevremizdeki Canlılar
A. Bilgi		
1. Ekoloji Bilgisi		7.1.1. Çevresinde gördüğü hayvanlara örnek verme. (Türler ve popülasyon) 7.1.2. Çevresinde karada yaşayan hayvanlara örnek verme. (Türler ve popülasyon) 7.1.3. Çevresi dışında, karada yaşayan hayvanlara örnek verme. (Türler ve popülasyon) 7.1.4. Suda yaşayan hayvanlara örnek verme. (Türler ve popülasyon) 7.1.5. Sürünerek hareket eden hayvanlara örnek verme (Türler ve popülasyon) 7.1.6. Çevresinde gördüğü kuşlara örnekler verme. (Türler ve popülasyon) 7.1.7. Çevresinde gördüğü memeli hayvanlara örnekler

verme.

(Türler ve popülasyon)

7.2.1. Balıkların yaşadıkları ortamları söyleme /yazma.

(Çevre ve habitatlar)

7.2.2. Kurbağaların

yaşadıkları ortamları söyleme /yazma. *(Çevre ve habitatlar)*

7.2.3. Kurbağaların ne ile beslendiklerini söyleme/yazma.

(Komüniteler ve etkileşim)

7.2.4.Sürüngenlerin

yaşadıkları ortamları söyleme. *(Çevre ve habitatlar)*

7.2.5. Kuşların yaşadıkları ortamları söyleme / yazma. *(Çevre ve habitatlar)*

7.2.6. Kuşların ne ile beslendiklerini söyleme/yazma. *(Komüniteler ve etkileşim)*

7.2.7. Memeli hayvanların otla-etle beslendiklerini söyleme/yazma.

(Türler ve popülasyon)

7.2.8. Hayvanların

yumurtlayarak ve doğurarak ürediklerini söyleme/yazma. *(Türler ve popülasyon)*

7.3.1. Hayvanların her canlı gibi doğup, yaşadıklarına örnekler verme.

(Türler ve popülasyon)

7.3.2. Yumurtlayarak-doğurarak üreyen hayvanlara örnekler verme.

(Türler ve popülasyon)

7.3.3. Hayvanların

yaşamlarını sürdürme-leri için hava-su-besine ihtiyaç duyduklarını söyleme.

(Abiyotik faktörler ve madde döngüleri)

7.4.1. Verilen bitkilerde tohumu gösterme. *(Türler ve*

2. Çevre Problemleri ve Sorunları Bilgisi	9.5.1. Vücudumuzu temiz tutmanın önemini söyleme. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i>	7.4.2. Verilen bir bitki tohumundan, hangi bitkinin yetiştiğini söyleme. <i>(Türler ve popülasyon)</i>
	9.5.2. Tırnakları kesmenin ve temiz tutmanın önemini söyleme. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i>	7.4.3. Görünüş yönünden bitki tohumları arasındaki farklılıkları, benzerlikleri açıklama. <i>(Türler ve popülasyon)</i>
	9.5.3. Dişleri düzenli olarak fırçalamanın önemini söyleme. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i>	7.4.4. Besin olarak yararlanılan bitki tohumlarına örnekler verme. <i>(Türler ve popülasyon)</i>
	9.5.4. Sık sık banyo yapmanın önemini söyleme. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i>	7.5.1. Bitkilerin su ihtiyaçlarını nasıl karşıladığını açıklama. <i>(Abiyotik faktörler ve madde döngüleri)</i>
	9.5.5. Tuvaletten önce sonra ellerini sabunla/sıvı sabunla yıkamanın önemini söyleme. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i>	7.5.2. Bitkilerin güneş ışığına olan ihtiyaçlarını açıklama. <i>(Abiyotik faktörler ve madde döngüleri)</i>
	9.5.6. Tuvaletleri kullandıktan sonra temiz bırakmanın önemini söyleme. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i>	7.5.3. Yeterli ışık alan ve almayan bitkiler arasındaki farkları açıklama. <i>(Abiyotik faktörler ve madde döngüleri)</i>
	9.5.7. Giysilerin neden temiz tutulması gerektiğini söyleme <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i>	7.7.1. Yenilen sebze-meyvelerin, nerelerde yetiştiğine örnekler verme. <i>(Çevre ve habitatlar)</i>
	9.5.8. Giysileri kirlendiğinde neden değiştirmesi gerektiğini söyleme. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i>	7.7.2. Bahçe ve saksı bitkilerine örnekler verme. <i>(Çevre ve habitatlar)</i>
	9.5.9. Yere tükürmeyi neden yanlış bir davranış olduğunu söyleme. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i>	7.7.3. Su içinde yetişen bitkilere örnekler verme. <i>(Çevre ve habitatlar)</i>
	9.5.10. Kirli ve çamurlu sularda oynamanın neden yanlış olduğunu açıklama. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i>	7.7.4. Ormanda yetişen bitkilere örnekler verme. <i>(Çevre ve habitatlar)</i>
	7.7.5. Tarla bitkilerine örnekler verme. <i>(Çevre ve habitatlar)</i>	
	7.9.1. Hayvanlardan gelebilecek zararları söyleme/ yazma. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i>	

<p>3. Sosyo- Ekonomik- Politik</p>	<p>9.5.11.Tozlu, dumanlı, kirlı ve havasız yerlerde bulunmanın sağlığa olan olumsuz etkilerini söyleme. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i></p> <p>9.6.1.Elini, yüzünü, burnunu, boynunu, kulağını ve ayağını yıkama. <i>(Risk, toksikoloji, sağlık)</i></p> <p>9.6.2.Düzenli olarak tırnak kesme. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i></p> <p>9.6.3.Tırnaklarını kestikten sonra ellerini yıkama. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i></p> <p>9.6.4.Düzenli olarak dişlerini fırçalama. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i></p> <p>9.6.5.Dişlerini tekniğine uygun olarak fırçalama. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i></p> <p>9.6.6.Tuvaletten sonra ellerini sabunla/ sıvı sabunla yıkama. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i></p> <p>9.6.8.Kirli ve çamurlu sularda oynamama. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i></p> <p>9.6.9.Tozlu, dumanlı, kirlı ve havasız yerlerde bulunmama. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i></p> <p>.....</p>	<p>7.9.2.Bitkilerden gelebilecek zararları söyleme/ yazma. <i>(Risk, toksikoloji ve sağlık)</i></p> <p>7.9.3.Hayvan ve bitkilerden gelebilecek zararlara karşı yapılması gerekenleri açıklama. <i>(Alternatif çözümler ve eylemler)</i></p> <p>.....</p>
<p>B. Bilişsel Beceriler</p>	<p>.....</p>	<p>7.5.4.Bitkileri su, toprak, ışık ve hava ihtiyaçları karşılanmaz ise, sonucun ne olacağını açıklama. <i>(Sorun analiz becerisi)</i></p> <p>7.6.1.Çimlendireceđi tohumu seçme. <i>(Eylem becerisi)</i></p> <p>7.6.2.Tohumu toprak içine ekme. <i>(Eylem becerisi)</i></p> <p>7.6.3.Ekilen tohumu belirli aralıklarla sulama. <i>(Eylem becerisi)</i></p> <p>7.6.4.Tohumu çimlenmesi için uygun ısı ve ışık alabilecek bir yere koyma. <i>(Eylem becerisi)</i></p> <p>7.6.5.Çimlenen bitkiyi toprağa dikme <i>(Eylem becerisi)</i></p>

		7.6.6. Bitkiyi gerektiği kadar sulama. (<i>Eylem becerisi</i>)
C. Duyuşsal Eğilimler	9.5.12. Bulunduğu çevreyi temiz tutmanın önemini söyleme. (<i>Değer</i>)	7.8.1. Hayvanların, insanların yaşamaları için önemini söyleme/yazma. (<i>Değer</i>) 7.8.2. Bitkilerin, insanların yaşamaları için önemini söyleme/yazma. (<i>Değer</i>)
D. Çevreye Yönelik Sorumlu Davranışlar	9.6.7. Yerlere tükürmeme. (<i>Fiziksel koruma davranışı</i>) 9.6.10. Bulunduğu çevreyi temiz tutma. (<i>Fiziksel koruma davranışı</i>)	7.10.1. Çevresindeki hayvanları koruma. (<i>Fiziksel koruma davranışı</i>) 7.10.2. Çevresindeki hayvanlara zarar verenleri uyarma. (<i>Bireysel ve genel ikna davranışı</i>) 7.10.3. Çevresindeki bitkileri koruma. (<i>Fiziksel koruma davranışı</i>) 7.10.4. Çevresindeki bitkilere zarar verenleri uyarma. (<i>Bireysel ve genel ikna davranışı</i>)

EK B: 2005 İlköğretim Hayat Bilgisi Programında Yer Alan Kazanımların Sınıf Düzeyinde Çevre Okuryazarlığı Boyutlarına Göre Analizi

Tablo B.1.

1. Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Yer Alan Çevre İle İlgili Kazanımlarının Ünitelere ve Çevre Okuryazarlığı Boyutlarına Göre Dağılımı

Çevre Okuryazarlığı Boyutları	Ünite 1. Okul Heyecanım	Ünite 2. Benim Eşsiz Yuvam	Ünite 3. Dün, Bugün, Yarın
A. Bilgi			
1. Ekoloji Bilgisi	.....	.....	.....
2. Çevre Problemleri ve Sorunları Bilgisi	.....	B.1.28. Doğal afetler karşısında yapması gerekenleri belirleyerek birlikte hazırlık yapar. <i>(Alternatif çözümler ve eylemler)</i>	C.1.14. Doğal afetlerin çevreyi nasıl değiştirdiğini araştırır. <i>(Doğal felaketler)</i>
3. Sosyo-Ekonomik-Politik Bilgi	A.1.38. Okuldaki kaynakların neden bilinçli tüketilmesi gerektiğini açıklar <i>(Ekonomik değerler ve etkinlikler)</i>	.....	.....
B. Bilişsel Beceriler	.....	.....	C.1.14. İnsanların çevreyi hangi yollarla değiştirdiğini ve bunun için neler yaptıklarını araştırır. <i>(Problem ve sorun inceleme becerisi)</i>
C. Duyuşsal Eğilimler	A.1.32. Görsel, işitsel ve hem görsel hem işitsel iletişim araçlarından yararlanarak doğal afetlerin zararlarını fark eder. <i>(Merak/Farkındalık)</i> A.1.40. Sınıfını, okulunu ve çevresini temiz tutmak ve korumak için sorumluluk alır. <i>(Bireysel sorumluluk)</i>	B.1.23. Evlerde kullanılan kaynakların hayatımızdaki yerini ve önemini belirtir. <i>(Değer)</i>	C.1.12. Yeryüzünü ve gökyüzünü gözlemleyerek doğadaki çeşitliliği fark eder. <i>(Merak/Farkındalık)</i>

D. Çevreye Yönelik Sorumlu Davranışlar	A.1.24. Okul ve sınıf eşyalarını tanır ve özenli kullanır. <i>(Fiziksel koruma davranışı)</i> A.1.33. Doğal afetlerin etkilerinden korunmak için okuldaki güvenlik önlemlerinin gereğini yerine getirir. <i>(Fiziksel koruma davranışı)</i>	.....	.....
---	--	-------	-------

Tablo B.2.

2. Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Yer Alan Çevre İle İlgili Kazanımlarının Ünitelere ve Çevre Okuryazarlığı Boyutlarına Göre Dağılımı

Çevre Okuryazarlığı Boyutları	Ünite 1. Okul Heyecanım	Ünite 2. Benim Eşsiz Yuvam	Ünite 3. Dün, Bugün, Yarın
A. Bilgi			
1. Ekoloji Bilgisi	.....	.....	C.2.17. Mevsim değişikliklerine bağlı olarak hava, su ve toprakta mey-dana gelen değişiklikleri fark eder. <i>(Doğal sistemler).</i>
2. Çevre Problemleri ve Sorunları Bilgisi	A.2.28. Okulu ve çevresini korumak için alternatifler üretir. <i>(Alternatif çözümler ve eylemler)</i>	B.2.34. Ülkemizde medyana gelen doğal afetlere örnek vererek, doğal afetlerin yaşanmasında hem doğanın hem de insanların rolü olduğunu kavrar ve bunlardan korunma yollarını açıklar. <i>(Doğal felaketler)</i>	C.2.22. Doğal ve yapay çevre arasındaki benzerlik ve farklılıkları ifade eder <i>(Çevre ve habitat)</i>
3. Sosyo-Ekonomik-Politik Bilgi	.....	.....	.....

B. Bilişsel Beceriler	A.2.16. Okul ve sınıf eşyalarını neden özenli kullanması gerektiğini açıklar. (<i>Sorun analiz becerisi</i>)	.....	.....
C. Duyuşsal Eğilimler	A.2.27. Okuldaki kaynakları bilinçli tüketmenin önemini açıklar. (<i>Değer</i>)	.....	.....
D. Çevreye Yönelik Sorumlu Davranışlar	.....	B.2.31. Evdeki kaynakları bilinçli olarak tüketir. (<i>Ekonomik ve tüketici davranışı</i>)	C.2.23. Yaşadığı çevreyi temiz tutmasının kendisi-nin ve başkalarının sağlığı ve gelişimiyle ilişkili olduğunu kavrar (<i>Değer</i>)

Tablo B.3.

3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Yer Alan Çevre İle İlgili Kazanımlarının Ünitelere ve Çevre Okuryazarlığı Boyutlarına Göre Dağılımı

Çevre Okuryazarlığı Boyutları	Ünite 1. Okul Heyecanım	Ünite 2. Benim Eşsiz Yuvam	Ünite 3. Dün, Bugün, Yarın
A. Bilgi			
1. Ekoloji Bilgisi	.....	.....	<p>C.3.17.Mevsimselere özgü zaman dilimlerinde gözlenen değişim ve sürekliliği algılar.<i>(Doğal sistemler)</i></p> <p>C.3.25.Canlıların ortak özellikleri-ni araştırır. <i>(Türler ve popülasyon)</i></p> <p>C.3.26.Canlılarda değişim aşama-larını ayırt eder ve sıralar. <i>(Türler ve popülasyon)</i></p> <p>C.3.27. Canlıların birbirlerini nasıl etkilediklerini araştırarak aralarındaki karşılıklı bağımlılığı kavrar. <i>(Kominiteler ve etkileşim)</i></p> <p>C.3.28. Canlı ve cansız varlıklar arasındaki ilişkiyi araştırarak karşılıklı etkileşimi kavrar. <i>(Ekosistemler ve biyomlar)</i></p> <p>C.3.29. Birey, toplum ve çevre arasındaki karşılıklı bağımlılığı kavrar ve bunu gösteren örnekler verir.<i>(Doğal ve sosyal sistemler)</i></p>
2. Çevre Problemleri ve Sorunları Bilgisi	A.3.12. Okul ve sınıf eşyalarını özenli kullanmadığında ortaya çıkabilecek sorunları çözmek için alternatifler üretir. <i>(Alternatif çözümler ve eylemler)</i>	.....	
3. Sosyo-Ekonomik-Politik Bilgi	.....	.....	

B. Bilişsel Beceriler	.....	B.3.39. Doğal afetler sırasında evinde yapılması gerekenleri, yetişkinler eşliğinde uygulayarak gösterir. (<i>Eylem becerisi</i>).	C.3.12. Doğadaki su döngüsünün nasıl gerçekleştiği hakkında sorular sorarak çıkarımlarda bulunur (<i>Sorun analiz becerisi</i>).
C. Duyuşsal Eğilimler	A.3.18. Kendi sağlığı kadar, arkadaşlarının sağlığını da korumaktan sorumlu olduğunu kavrar. (<i>Değer</i>)	B.3.2. Canlıları sınıflandırarak evinde bitki yetiştirmeye istekli olur, onların ihtiyaçlarını karşılamak için sorumluluk alır. (<i>Gönüllülük, istekli oluş</i>)	.....
D. Çevreye Yönelik Sorumlu Davranışlar	A.3.16. Kişisel bakımını yaparken kaynakları tutumlu kullanır. (<i>Ekonomik ve tüketici davranış</i>) A.3.33. Okulu ve çevresini temiz tutmak için proje tasarlar. (<i>Diğer eylemler</i>)	B.3.32. Kaynakları bilinçli olarak tüketmenin aile bütçesine katkısını açıklayan çeşitli etkinliklerde bulunur. (<i>Ekonomik ve tüketici davranışı</i>)	C.3.31. Yaşadığı çevreyi daha temiz bir hale getirmek için bir proje tasarlar. (<i>Diğer eylemler</i>)